Nachtleven in Harderwijk en Hierden

-zoogdieren via camera's in beeld-

Jaap Schröder

Stichting Valouwe Natuur
Mecklenburglaan 9
3843 BN Harderwijk
valouwenatuur@caiway.net

Harderwijk, oktober 2026

Inhoud

Woord vooraf 1
Samenvatting 2
Inleiding 3
Werkwijze 4
Resultaten 6
Discussie 13
    Belangstelling voor verborgen dieren 13
    Populatiedichtheid 13
    Steenmarters 13
    Follow-up 14

Woord vooraf

De biodiversiteit staat wereldwijd onder druk maar we weten niet altijd om welke soorten het gaat. Eind 2024 deed ik daarom het voorstel aan Gemeente Harderwijk om te onderzoeken welke zoogdieren tijdens nachtelijke uren heimelijk door onze wijken en tuinen struinen. Die dieren vormen natuurlijk maar een deel van de totale biodiversiteit maar wel een deel dat gemakkelijk over het hoofd gezien wordt. De gemeente ondersteunde mijn voorstel met de aanschaf van twee wildcamera's en een oproep aan haar inwoners om hun tuin hiervoor beschikbaar te stellen. De aanmeldingen stroomden binnen en zo kwamen tussen september 2025 en oktober 2026 36 tuinen aan de beurt. De waarnemingen verrasten ook mij soms. Ik wil Bart van de Ven, mijn contactpersoon bij de gemeente, hartelijk bedanken voor zijn belangstelling en support. En natuurlijk bedank ik ook al die Harderwijkers en Hierdenaren die hun tuinen beschikbaar stelden.

Jaap Schröder,

Harderwijk, 29 oktober 2026

Samenvatting

Tussen september 2025 en oktober 2026 liet Gemeente Harderwijk onderzoeken welke wilde grondgebonden zoogdiersoorten binnen de gemeente rondstruinen. De focus lag op dieren die in de schemer en nacht actief zijn omdat men die gemakkelijk over het hoofd ziet. Het onderzoek werd met behulp van wildcamera's uitgevoerd door de Stichting Valouwe Natuur. In de tuinen van in totaal zesendertig Harderwijkers en Hierdenaren bleken minstens tien verschillende zoogdiersoorten voor te komen, waaronder steenmarters, vossen en dassen.

Inleiding

Ook in Harderwijk en Hierden staat de biodiversiteit onder druk. Dat is niet alleen zo in de letterlijke zin van het woord, namelijk in de vorm van een dalende verscheidenheid aan soorten, ecosystemen en genen. Biodiversiteitsverlies heeft in het dagelijkse spraakgebruik namelijk vooral betrekking op de dalende aantallen en verspreiding van allerlei soorten. We kunnen pas een beroep op elkaar doen om biodiversiteit te behouden en te herstellen als ieder van ons zich bewust is van de diversiteit die aanwezig is of ooit was. Inwoners van Harderwijk en Hierden kunnen prima aan dat bewustzijn bijdragen door waarnemingen te registreren en daar bekendheid aan te geven. Zo'n gezamenlijk proces heet tegenwoordig 'citizen science': wetenschap uitgevoerd door inwoners zelf.

Bewustzijn en bewustwording zijn lastig daar waar het diersoorten betreft die zich gemakkelijk aan onze dagelijkse waarneming onttrekken. Dat geldt bij uitstek voor nachtdieren. Die krijgen we vanwege hun schuwheid zelden te zien maar ze zijn er wel degelijk. Gemeente Harderwijk vond het daarom een interessant idee om een beeld te krijgen van de diersoorten die 's nachts rondstruinen in de tuinen van haar inwoners. Het aangewezen hulpmiddel daarvoor zijn wildcamera's. Dat soort camera's zijn gevoelig voor passerende warmtebronnen en maken een foto of filmpje zodra een dier voor de lens verschijnt. De gemeente schafte twee van die wildcamera's aan. Tussen september 2025 en oktober 2026 hebben beide camera's gedurende steeds circa vier weken in tientallen Harderwijker en Hierdense tuinen gehangen. Dit rapport doet verslag van de waarnemingen.

Werkwijze

Eind september 2025 is in de Harderwijker Courant een oproep aan Harderwijkers en Hierdenaren gedaan om hun tuin gedurende circa vier weken beschikbaar te stellen voor het plaatsen van een wildcamera. Aan kandidaat-deelnemers werd de eis gesteld dat hun tuin groen en beschut moest zijn en een vrije toegang naar openbaar groen diende te hebben. De camera moest zodanig te plaatsen zijn dat die niet onmiddellijk in het zicht zou komen van potentiële dieven. Op de oproep reageerden 51 huishoudens. Van deze 51 aanmeldingen bleven 42 adressen geïnteresseerd in het maken van een afspraak voor een beoordeling van hun tuin op geschiktheid. Hiervan bleken uiteindelijk 36 tuinen aan eerdergenoemde eisen te voldoen.

De gebruikte camera's van de gemeente waren van het merk RT Rotwan, type 4K, IR LED 46 pcs 940 nm, op basis van een 12 volt voeding (Figuur 1). In een enkel geval werd ook gebruik gemaakt van een Browning camera, type BTC-8E-HP4 of van een Spypoint camera, type LM2, beide van de Stichting Valouwe Natuur zelf. Plaatsing van de camera vond plaats overeenkomstig een protocol van Silvavir (https://www.silvavir.com/burgerparticipatie/) en de Zoogdiervereniging (https://www.zoogdiervereniging.nl/actueel/nieuws/zoogdieren-beeld-de-juiste-wildcamera-juist-plaatsen). Dat kwam er op neer dat de camera op een vrij beloopbaar stukje tuin (bijvoorbeeld de rand van een grasveld of een laag begroeide border) met een spanbandje op een hoogte van 30 cm tegen een paaltje of stam bevestigd werd. Tegenover de camera werd op een hoogte van 30 cm en een afstand van circa 2 meter een blikje sardientjes tegen een tweede paaltje geschroefd. Dat blikje werd vervolgens enigszins geopend zodat de visolie er uit druppelt en als lokstof ging fungeren. Omdat de focus van het project op nachtdieren lag, werd de camera zo ingesteld dat deze alleen reageerde op passerende dieren tussen circa twee uur voor zonsondergang en circa twee uur na zonsopkomst.

Plaatsing van de camera, verversing van batterijen, geheugenkaartje en lokstof, verwijdering van de camera, van bevestigingsmaterialen en van lokstof, en de uiteindelijke determinatie van verzamelde beelden werd om niet uitgevoerd door de schrijver van dit rapport. Na afloop van iedere 4-weekse periode (gemiddeld 27 dagen, range 21-33) werd de deelnemer op de hoogte gesteld van hetgeen in zijn of haar tuin was waargenomen en per email van de mooiste beelden voorzien. Daarna was een volgende deelnemer aan de beurt. In aanmerking genomen dat er 36 deelnemers waren en de beschikbare camera's ongeveer 4 weken per deelnemer op eenzelfde plek bleven hangen, heeft het gehele project ruim een jaar gelopen van oktober 2025 tot oktober 2026. De hier beschreven eindrapportage heeft betrekking op de gehele projectduur. Ten behoeve van de privacy van deelnemers zijn de resultaten niet op het niveau van hun exacte woonadressen te herleiden. De waarnemingen in het kader van dit project zijn voorts aangevuld met losse waarnemingen van enkele

deelnemers die zelf over een wildcamera beschikten. Ook die waarnemingen maken deel uit van dit verslag.

Figuur 1. De gebruikte wildcamera.

Resultaten

In vrijwel alle wijken werden geschikte tuinen aangemeld met uitzondering van de wijken Stadsdennen en Wittenhagen (Figuur 2). Dat laatste was te verwachten omdat tuinen die aan opgaand openbaar groen grenzen daar schaars zijn. De aanwezigheid van dergelijk groen was nu eenmaal een voorwaarde voor deelname.

In totaal werden 10 soorten 'wilde' nacht-actieve zoogdieren waargenomen. Figuur 3 toont het fotografische bewijs. De meest soortenrijke wijk, uitgedrukt als het aantal soorten per onderzochte tuin, was Drielanden gevolgd door Strokel/Sonnevanck (Tabel 1). Dat hield zo goed als zeker verband met de ruim beschikbare contactmogelijkheden tussen de tuinen daar en de omliggende natuur.

De foto's van een wildcamera zijn per definitie niet van topkwaliteit maar de determinatie van de soorten leidt geen twijfel met uitzondering van 'muizen'. 'Muizen' komen vaak te klein in beeld om de exacte soort goed te kunnen determineren. 'Muizen' vallen uiteen in drie groepen: ware muizen (zoals bosmuis en huismuis), woelmuizen (zoals de aardmuis en veldmuis), en spitsmuizen. Welke soorten precies in beeld kwamen is daarom niet altijd te zeggen. We noemen alle waarnemingen van deze drie

Figuur 2. Verdeling van de onderzochte tuinen over het grondgebied van Harderwijk en Hierden.

soortgroepen daarom 'muis' en telden dit gemakshalve, maar niet terecht, mee als één soort.

Tot de soorten die we meetelden behoren ook Ree en Haas. Enkele deelnemers gaven aan die soorten recent in of naast hun tuin gezien te hebben, al was dat buiten de exacte duur van het project. Geen van de deelnemers vermeldde de aanwezigheid van het Wilde Zwijn hoewel we zeker weten dat die soort elders binnen de gemeentegrenzen voorkomt. Dat geldt ook voor de Bever. Overigens zal die niet gauw door een tuin lopen. Dat geldt ook voor vleermuizen. Wild Zwijn, Bever en vleermuizen vindt u daarom niet terug in dit verslag. Ook de Amerikaans Nerts tellen we niet mee hoewel de camera deze soort in één tuin vastlegde binnen de duur van het project. De Amerikaanse Nerts is namelijk een exoot. Overigens kwamen in 53% van de onderzochte tuinen ook talloze katten in beeld, over exoten

gesproken. En verder fotografeerden de camera's in de avond- en ochtendschemer ook nog de volgende vogelsoorten: merel, roodborst, koolmees, pimpelmees, huismus, winterkoning, heggenmus, kauw, ekster, zwarte kraai, gaai, blauwe reiger, zanglijster en houtduif.

Een opvallende afwezige in de lijst van waarnemingen is het Konijn. Een jaar of tien geleden kwam deze soort nog op meerdere plekken in Harderwijk en Hierden voor. Kennelijk eisen virussen, waaronder myxomatose, nog altijd hun tol.

Tabel 1. Verdeling van de tuinen over de verschillende wijken en het aantal tuinen waarin het betreffende nacht-actieve zoogdier werd aangetroffen tussen september 2025 en oktober 2026

Soort	Aantal waarne-mings-plekken	Wijk:							
		Centrum/ Friesegracht	Lorentz/ Frankrijk	Hierden	Stadsdennen/ Wittenhagen	Slingerbos/ Veldkamp	Strokel / Sonnevanck	Drielanden	Stadsweiden
Aantal deelnemende tuinen:	36	5	7	5	0	8	5	3	3
Rat	2		1			1			
'Muis'	8	1	1	1		2	2		1
Egel	7	2		2		2		1	
Vos	4	1					2	1	
Steenmarter	13	2	1	3		3	1	2	1
Das	4		1	1			1	1	
Bunzing	2					1		1	
Eekhoorn	7	1		1		3	1	1	
Ree	1						1		
Haas	1							1	
Aantal soorten	10	5	4	5	n.v.t.	6	6	7	2

Figuur 3. Beelden van de warmbloedige nachtdieren die in Harderwijk en Hierden werden waargenomen tussen september 2025 en oktober 2026

Das

Haas

‘Muis’

Egel

Rat

Steenmarter

Ree

Vos

Eekhoorn

Bunzing

Discussie

Belangstelling voor verborgen dieren

Een groot aantal Harderwijkers en Hierdenaren bleek geïnteresseerd in deelname aan het hier beschreven wildcamera-project. Dit resulteerde uiteindelijk in de plaatsing van een camera in 36 verschillende tuinen. Wildcamera's zijn gevoelig voor passerende warmtebronnen in de avond- en nachturen. Het project gaf een goed beeld van soorten grondgebonden wilde zoogdieren die binnen de gemeentegrenzen 's nachts actief zijn. Dat betekent per definitie dat alle koudbloedige soorten, diersoorten die hoofdzakelijk overdag actief zijn, en water- en luchtgebonden diersoorten ongeregistreerd bleven. Zij maken daarom geen deel uit van het camera-project maar zijn natuurlijk net zo goed onderdeel van de gemeentelijke biodiversiteit.

Populatiedichtheid

De waarnemingen kunnen niet geïnterpreteerd worden als een bepaling van de exacte aantallen per soort en per wijk: het aantal beschikbare tuinen per wijk stond niet overal in verhouding tot de oppervlakte van de wijk en dan nog moet een dier ook maar net voor de camera langs lopen. De geregistreerde waarnemingen zijn verder mede het gecombineerde effect van weer en seizoen en niet alle tuinen werden bij hetzelfde soort weer en seizoen onderzocht. En ook de inrichting van de tuinen verschilde per deelnemer. Kortom: het project geeft betrouwbare indrukken maar vormt onvoldoende basis voor een schatting van de populatiedichtheden. Hoe het ook zij, in Harderwijk en Hierden komen met zekerheid minimaal tien nacht-actieve wilde zoogdiersoorten voor. Die wetenschap vormt een mooi aanvulling op andere inventarisaties van de biodiversiteit in en rond Harderwijk en Hierden.

Steenmarters

Zoals hiervoor uitgelegd kunnen aantallen en dichtheden niet goed geschat worden. Toch kan gesteld worden dan het aantal steenmarters binnen de gemeente verrassend hoog blijkt. Dat was natuurlijk deels een gevolg van de meer dan gemiddelde belangstelling die marterachtigen voor de gebruikte lokstof hebben: visolie. Omdat marters min of meer territoriaal zijn, kan worden uitgesloten dat het bij de dertien tuinen waarin de camera's een steenmarter registreerden, steeds om één en hetzelfde dier ging. Daarvoor zijn de tussenliggende afstanden in de meeste gevallen simpelweg te groot. Niet iedereen zal blij zijn met een steenmarter in zijn wijk. Steenmarter knagen namelijk soms aan rem- en elektriciteitskabels van auto's als daar weekmakers in verwerkt zijn met een visolie-achtige geur. Overigens bestaan goede afweermiddelen tegen deze dieren: anti-marter spray, kastjes die ultrasoon geluid voortbrengen, wc-blokjes en hondenhaar verpakt in een nylonkous of groentennetje. De

aanwezigheid van marters wijst bovenal op een ruim aanbod van ratten en muizen binnen de gemeentegrenzen. Steenmarters helpen goed om die te bestrijden.

Follow-up

Verslagen zoals deze inspireren mensen om de betreffende soorten zelf in levende lijve te willen zien. Zij vragen dan om de exacte plaats waar het dier voor de camera verscheen. Die belangstelling is begrijpelijk maar informatie over die verblijfplaatsen wordt niet vrijgegeven. Dat kan namelijk tot een onwenselijke want wettelijk verboden verstoring van dieren leiden. Het zijn niet voor niets nachtdieren die contact met mensen liefst vermijden. Mede daarom werden de resultaten in dit verslag tot op wijkniveau vervaagd. Hopelijk leidt dit verslag in ieder geval tot een nog grotere belangstelling voor biodiversiteit onder Harderwijkers en Hierdenaren. Om te zien hoe de biodiversiteit zich ontwikkelt, valt te overwegen om het cameraproject na een aantal jaren te herhalen.